

DZIEŻA (29) *sb f*

e oraz a jasne (*Cn e pochylone*).

sg *N* dzieża (14). ◊ *G* dzieże (5). ◊ *I* dzieżą (2). ◊ *L* dzieży (5). ◊ *pl N* dzieże (1). ◊ *A* dzieże (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

Naczynie drewniane do rozczyniania ciasta na chleb; mactra Mącz, Cn; magis Mącz, Calep; panistrum BartBydg; artopta, vas conficiendo pani et coquendo aptum Mącz; vas lintris instar oblongum: alveus Cn (29) : [Anna de Milewo relieta olim Nicolai Roszak] que receperat moię alias zarna, pisterinum alias dzyeza cum suis attimenciis alias skopyszczya et nyecz kami ZapMaz III T 284; HistJóz A4v [3 r.]; BartBydg 106b; FalZioł V 63v; Kofz twoy y dzieżá twoiá [residuum tuum (marg) reliquiae tuae (-)] przekłete będą. BibRadz Deut 28/17; Artropta, Piekárká chlebowa. Item, Vas conficiendo pani et coquendo aptum. Dzieżá. Mącz 17a; Mactra, Chlebna skrziniá/ leśicá/ albo policá/ też dzieżá. Mącz 203b; Magis, Dzieżá/ też okrągły ftól/ też wielkie okrągłe dno yákoby tálierz/ ná którym piekárze ciásto zágniatáya. Mącz 204a; Calep 627b; chleb ma táki śmák iákim dzieżá zápráwiona iest SkarKaz 85a.

Przysłowie: Choćbyś mu ciásto z dzieżą dał y z workiem groźe/ Przecię łze po ftáremu/ choć mowi chorofze. *KlonWor* 28.

Wyrażenie: »kwas z dzieże« (2): wezmi też kwału z dzieże/ zmieszay to wśytko łpołem, wczýñ plafr á przykładay. *FalZioł* V 108, 108v.

W przen (11) : ty Páni [= Kościół]/ co w dzieży trzy miáry Kwásiłz: [...] Gdyż mnie w dzieży małz/ ktorą znam być świásiłz: [...] Gdyż mnie w dzieży małz/ ktorą znam być światem/ A wiaré świętą/ kwálem mienię zá tem *GrabowSet* O2; Abyfmy fię inźym nowym kwálem náczynili y opuśzyli/ áby dzieżá náture náłzey/ iuz nie woniála Iádámem y iego zákáženim/ y ftárego człowieká żądźami: ále Chryťufem *SkarKaz* 84b; trzy części náłzey náture y náłzey dzieże záczynić fię máia/ opuśzyć y zápiźmowác Chryťufem y chwałą świętą/ y żywotem y przykłady iego. *SkarKaz* 85a, 84b, 85b [2 r.].

Wyrażenie: »dzieża zakwaszona« (3): Zákwałzona dzieżá ich [*ludu*]/ przasnicę dobrej wiáry y świętych obyczáiw/ kwálem fwoim záraża *SkarŻyw* 59; Ciásto z dzieże zakwałzoney [...] cudownie przálne y łłodkie/ z młodości ielźcze záłtawáło. [*O św. Piotrze z Werony urodzonym z rodziców kacerskich*] *SkarŻyw* 371; *SkarKaz* 84b.

Zwrot: »w dzieży rozmiesić« (1): A niebedzyli rady twei Ią zlie tuffę duźy fwoiei, Ale ielły mię rozgrzełfys Prawie mię wdzieży rołmiefys. *RejKup* i3v.

Przen: Ciasto (3) :

Fraza: »dzieża nadchodzi« = *ciasto rośnie* (1): Farina fermentescit, Dzieżá nádchodźi Mnoźifie [!]. *Mącz* 121c.

Zwroty: »dzieże mieszać« (1): á żony ich dzieże mieśziáią ku pieczeniu pláckow [*et mulieres subigentes conspersionern (marg) impastant pastam (-)*] *BibRadz Ier* 7/18.

»nadchodzić jako dzieża« (1): Fermentare terram nágnoyć rolią/ Nadchodzę yáko Dzieża/ Mnoźęfie [!] *Mącz* 121c.

Synonimy: »chlebna skrzynia«, *lesica, polica*.